

Recenzja rozprawy doktorskiej

FEDERACJA ROSYJSKA W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA I OBRONNOŚCI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W LATACH 1999–2019

**napisanej przez mgr. Szymona Wasielewskiego
pod kierunkiem naukowym dr. hab. Łukasza Jureńczyka, prof. UKW**

1. Układ, ocena merytoryczna

Rozprawa doktorska mgr. Szymona Wasielewskiego ma układ problemowy w pierwszej części pracy (rozdziały I–IV) oraz problemowo-chronologiczny drugiej części (rozdziały V–VII). Składa się ona ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii.

Po *Wstępie* (s. 5-19), w którym Autor przedstawił podstawowe pytania badawcze (wpływ uwarunkowań wewnętrznych oraz międzynarodowych na polską politykę bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w analizowanym okresie; efektywność zastosowanych instrumentów przez polskich polityków i dyplomatów; stopień racjonalności i zasadności polityki Polski wobec Rosji w analizowanych przez Autora okresach: 1999–2007; 2007–2015 oraz 2015–2019), następuje przejście do rozdziału pierwszego.

Autor zatytułował ten fragment pracy: *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym* (s. 19–69), a poszczególne jego części dotyczą, nader słusznie, problemów związanych z teoretycznym ujęciem bezpieczeństwa interpretowanym przez przedstawicieli nurtów realizmu, liberalizmu, konstruktywizmu, globalizmu oraz krytycznych studiów nad bezpieczeństwem. To zasadny wybór rozważań reprezentantów ważnych szkół teoretycznych funkcjonujących na tle innych kierunków badających i definiujących zjawisko bezpieczeństwa, które jest przecież wieloaspektowe i ciągle dynamiczne, rozszerzające się w odpowiedzi na nowe zagrożenia, budowane też na podstawie przewidywań nowych niepokojących zjawisk pojawiających się w różnych obszarach życia. W ostatnim podrozdziale tej części Autor przeprowadził analizę teore-

tycznych założeń polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji. Recenzent uważa, że ten podrozdział jest akurat tu niepotrzebnie dodany i zakłóca nieco ciągłość narracji.

Rozdział drugi *Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w ujęciu strategicznym* (s. 70–117) dotyczy zagadnień zbliżonych do istoty tematu dysertacji. Składa się on z trzech części *Strategie polityki zagranicznej* (s. 70–89), *Strategie bezpieczeństwa narodowego* (s. 90–107) oraz *Strategie obronności/doktryny wojenne* (s. 108–117). Mgr Wasielewski przeprowadził tu skrupulatną analizę treści dokumentów tworzonych w okresie poszczególnych rządów a także wypowiedzi polityków i dyplomatów, jakie pojawiły się w okresie opisywanego dwudziestolecia 1999–2019, dotyczących głównie oceny zagrożeń, w tym szczególnie naszego państwa, płynących ze strony do Federacji Rosyjskiej. Dokumenty to głównie strategie bezpieczeństwa narodowego dotyczące tego zagadnienia, wystąpienia decydentów polskiej polityki to m.in. *exposé* premierów a także coroczne wystąpienia ministrów spraw zagranicznych na forum parlamentu, przedstawiających informację o założeniach oraz zadaniach polskiej polityki zagranicznej w danym roku. Autor w prowadzonej analizie wskazał na mocne, jego zdaniem, strony treści tych materiałów, jak i wytknął błędy czy niedociągnięcia tam zauważone.

Rozdział trzeci *Wewnętrzne uwarunkowania polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji* (s. 118–163) mgr Wasielewski podzielił na pięć części w taki sposób, aby opisać środowisko geograficzne obu państw, tendencje zachodzące w demografii, przedstawić potencjał gospodarczy i surowcowy poddać analizie zjawiska zachodzące w życiu społecznym i politycznym Polski i Rosji, a także przedstawić ich potencjał militarny. Ta część pracy budzi największe wątpliwości u recenzenta ze względu na swój zakres i sposób potraktowania tematu. W pierwszym podrozdziale Autor skupił się na przedstawieniu środowiska geograficznego Polski i Rosji. Nie ma to większego sensu, biorąc pod uwagę temat podjęty w dysertacji, co więcej powoduje, że narracja rozlewa się na niepotrzebne obszary, nie wnoszące niczego istotnego do pracy. W opinii recenzenta, czynniki geograficzne są, co nie ulega wątpliwości, warte podkreślenia w prowadzonej analizie, ale tych istotnych elementów zabrakło. Tymczasem ważne byłoby tu np. przedstawienie tematu oraz oceny, podnoszonego przez amerykańskich ekspertów znaczenia Przesmyku Suwalskiego, geografii Obwodu Królewieckiego z uwzględnieniem położenia bazy morskiej w Bałtiju, zarysowania przebiegu i znaczenia, szlaków komunikacyjnych lądowych, powietrznych i morskich łączących ten region z resztą kraju, oraz ich odporności na zakłócenia czy zniszczenie. Ciekawa byłaby w tym ujęciu charakterystyka obszaru położonego między Smoleńskiem a Białymstokiem (co prawda w

większości to terytorium Białorusi). Podrozdział ten kończy się omówieniem, ale to jedno, banalnie brzmiące zdanie, a należałoby oczekiwać choćby krótkiej oceny przedstawionego wywodu w kontekście prowadzonej analizy.

Pozostałe podrozdziały dotyczące porównania zjawisk zachodzących w demografii, kwestii społecznych, potencjału gospodarczego i surowcowego oraz systemu politycznego wydają się bardziej uzasadnione. Mgr Wasielewski czerpał tu z obfitych danych statystycznych, co jest szczególnie widoczne w opisie zjawisk demograficznych. Być może z powodu zauroczenia się obfitością informacji Autor nie podjął choćby krótkiej, a ważnej analizy tego, czy i jak wielonarodowa populacja Rosji jest spoista, co na taką postawę wpływało, czy w Polsce oraz w Rosji występują napięcia narodowościowe, a jeśli tak, to w jakim stopniu, na jakich obszarach. To ciekawe zagadnienie, choćby w kontekście wojny w Ukrainie, gdzie decydenci na Kremlu uwierzyli, że rosyjskojęzyczna część mieszkańców czeka na wyzwolenie przez braci Moskali. W obu tych podrozdziałach zabrakło podsumowań ważnych pod względem prowadzonej analizy, kończących kolejne części tego rozdziału, w których omówiono potencjał gospodarczy i surowcowy, system polityczny oraz potencjał militarny.

W rozdziale IV zatytułowanym *Zewnętrzne uwarunkowania polskiej polityki bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji* (s. 164–207) Autor omówił główne organizacje, których członkiem jest Polska, a które oddziałują nie tylko na bezpieczeństwo państwa, ale również regionu. Kolejno przedstawił krótkie, czasami zbyt pobieżnie ujęte charakterystyki Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej, Organizacji Narodów Zjednoczonych. Ta kolejność wydaje się nielogiczna, biorąc pod uwagę fakt przystąpienia ZSRR/Rosji oraz Polski do ONZ w 1945 r. oraz konsekwencje dla Warszawy tego, że ZSRR/Rosja jest stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa. Najbardziej interesującym podrozdziałem tej części dysertacji wydaje się ostatni, dotyczący zmiany układu sił na świecie i w Europie, gdzie Autor przeanalizował w jaki sposób w omawianym okresie ewoluowało międzynarodowe środowisko bezpieczeństwa.

W rozdziale V *Polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji w latach 1999–2007* (s. 208–258) przedstawione zostały główne źródła i skutki napięć występujących w tym okresie między obu państwami. Autor starannie przeanalizował elementy kształtowania naszej polityki bezpieczeństwa wobec ogromnego terytorialnie wschodniego sąsiada. Wyodrębnił w tym kontekście następujące tematy: konsekwencje przystąpienia Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz wydarzeń w obszarze byłej Jugosławii, polityczno-ekonomiczne skutki uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej, oddziaływanie wydarzeń historycznych na

wzajemne relacje, konsekwencje postawy Polski wobec wydarzeń rozgrywających się w Ukrainie (pomarańczowa rewolucja) oraz budowy i uruchomienia rurociągu Nord Stream. W podrozdziale zatytułowanym *Inne kwestie z obszaru bezpieczeństwa i obronności* mgr Wasielewski poddał analizie polityczne konsekwencje takich wydarzeń jak m.in. wydalenie rosyjskich dyplomatów z Warszawy w 2000 roku, pobicie dzieci rosyjskich dyplomatów, czy aktywna postawa Polski wspierającej napadniętych podczas pierwszej wojny czeczeńskiej. Ten rozdział to pierwsza część pracy ściśle nawiązująca do analizowanego tematu i pomimo poruszania różnych kwestii jest on spójny, biorąc pod uwagę istotę tematu pracy badawczej.

Rozdział VI dysertacji brzmi niemalże tak samo jak poprzedni *Polska polityka bezpieczeństwa i obronności Rosji w latach 2007–2015* (s. 259–311) różni się tylko datą analizowanego okresu. Autor przedstawił w nim kluczowe, trafnie wyselekcjonowane zagadnienia, które rzutowały na postrzeganie przez Warszawę politycznych poczynań Moskwy. Pierwszy element to wojna rosyjsko-gruzińska w 2008 roku. Kolejny punkt to zacieśnianie stosunków polsko-amerykańskich w kontekście budowy tarczy antyrakietowej. Oddzielny punkt analizy prowadzonej w tej części dysertacji stanowi katastrofa smoleńska, jej polityczne skutki wynikłe z ogłoszenia jej przez polityków PiS zamachem, „prawdą” podniesioną do roli dogmatu. Innym kluczowym podrozdziałem jest ten mówiący o aneksji Krymu i wojnie hybrydowej Rosji (w doktrynie Moskwy to „nie-wojna”) prowadzonej we wschodniej części Ukrainy.

Rozdział VII nosi tytuł *Polska polityka bezpieczeństwa i obronności Rosji w latach 2015–2019* (s. 312–362). To czas politycznych, ekonomicznych i militarnych reakcji Zachodu w stosunku do Rosji po aneksji Krymu. Autor przedstawił nowe, bardziej ostre trendy polityki bezpieczeństwa Warszawy w stosunku do Moskwy, narastające w atmosferze pogłębiania dyskursu na temat tzw. zbrodni smoleńskiej. To okres wzmacniania wschodniej flanki Sojuszu Północnoatlantyckiego, którego kamieniem milowym był szczyt NATO w 2016 roku w Warszawie, zacieśnianie więzów z nową, republikańską administracją amerykańską gdzie kluczowym projektem polskiej strony była propozycja utworzenia na naszym terytorium „Fortu Trump”. Inny analizowany obszar to konsekwentne rozwijanie inicjatywy Trójmorza.

Generalnie rzecz biorąc treść trzech ostatnich rozdziałów stanowią godne uwagi rozważania mgr. Wasielewskiego na temat polskiej polityki zagranicznej i wewnętrznej w kontekście bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji, coraz wyraźniej kroczącej drogą konfrontacji politycznej, później zaś militarnej, na tle działań kolejnych rządów, odpowiednio w latach 1999–2007 (rozdział V), 2007–2015 (rozdział VI) oraz 2015–2019 (rozdział VII). Autor przeprowadził analizę w ujęciu chronologiczno-problemowym, odnosząc się do wzajemnych

relacji Warszawy i Moskwy w odpowiedzi na zachodzące wydarzenia polityczne, społeczne, ekonomiczne oraz te rozgrywające się w Europie w dziedzinie zagrożeń bezpieczeństwa.

W *Zakończeniu* (s. 363–374) Autor dokonał zwięzłego podsumowania dysertacji, gdzie stwierdził, że polska polityka bezpieczeństwa i obronności wobec Rosji była adekwatna do istniejących realiów polityczno-militarnych, gdyż oparto ją na współpracy sojuszniczej w ramach NATO, w tym głównie ze Stanami Zjednoczonymi, a w pewnym stopniu również z Unią Europejską.

Odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze zawarto m.in. w podsumowaniach poszczególnych podrozdziałów, choć nierzadko były one zbyt powierzchowne. Zweryfikowana została też słuszność hipotez badawczych. Przeprowadzone badania pozwoliły na potwierdzenie prawdziwości założeń wstępnych, choć przy weryfikacji hipotez Autor natrafił na problemy badawcze wynikające z rozbieżności danych przedstawionych przez poszczególne instytucje, w tym np. Rosstat i CIA.

3. Podstawy źródłowe, literatura

W trakcie badań mgr Wasielewski przeprowadził godną uznania pracę naukową stosując metody badawcze, przede wszystkim metodę analizy treści dokumentów, w tym strategii bezpieczeństwa narodowego, będących mniej lub bardziej trafną oceną zagrożeń sytuacji międzynarodowej i wewnętrznej oraz sugestii co do rozwiązań w tej materii. Autor prowadził też krytyczną analizę wypowiedzi polityków, którzy w latach 1999–2019 kreowali i realizowali politykę zagraniczną wobec Federacji Rosyjskiej. Strona interpretacyjna tych materiałów jest poprawna i dowodzi znajomości warsztatu badawczego.

Literatura. Na pierwszy rzut oka jej zestawienie jest obszerne, jednak po bliższym przyjrzeniu się mogą powstać pewne wątpliwości. Razi to, że materiały strony rosyjskiej pojawiają się w śladowej ilości, za wyjątkiem szeroko przytoczonych źródeł statystycznych. W rezultacie mgr Wasielewski oparł się na polskiej interpretacji tego, jak poszczególne wydarzenia przedstawiała Moskwa. Główny problem badawczy został określony przez Autora następująco: „Czy polskie władze w odpowiedni sposób interpretowały rolę Rosji w regionalnym środowisku bezpieczeństwa i realizowały adekwatną politykę bezpieczeństwa i obronności”. W takiej sytuacji od razu założył, że to my mamy rację, co jest w klasycznym ujęciu oczywistą oczywistością, ale ze wspomnianego powodu straciliśmy możliwość prześledzenia ciekawej analizy i argumentacji.

4. Uwagi szczegółowe.

Mam zwyczaj traktowania dysertacji doktorskiej jako pracy nie wolnej od mniejszych i większych potknięć, zatem postaram się poniżej wskazać w kolejności, jak występują.

W rozdziale I mgr Wasielewski powołuje się na teorie bezpieczeństwa jakie pojawiły się na Zachodzie głównie w latach 70. i 80. XX wieku, dodaje te z lat 90. ubiegłego stulecia, ale nie przytacza najnowszych rozważań z okresu ostatnich dwóch dekad. Zabrakło też głosu rosyjskich teoretyków, na przykład Aleksandra Dugina, znanego geostratega, który wywarł znaczny wpływ na ludzi władzy w Rosji i wybranych elit na Zachodzie.

W rozdziale III poświęconym m.in. środowisku geograficznemu mgr Wasielewski wymienia krainy geograficzne obu państw, czy długość granic Polski lub Rosji z poszczególnymi sąsiadami. Po co to przytaczać, jeśli nie rzutuje na prowadzoną później analizę. Tam też informuje, że nasz kraj pod względem powierzchni plasuje się na 69. miejscu i jak to ujął Autor „w rankingu największych państw na świecie”. Po co taka informacja, wystarczy napisać, że Polska jest państwem średniej wielkości. Na dodatek, tak sformułowane zdanie zakłada, że nasze państwo znajduje się w grupie tych największych, a to nie jedyny słowny lapsus występujący w tej pracy.

Na stronie 122 mamy takie oto zdanie: „Dla porównania, powierzchnia całkowita Polski, wynosząca ok. 322.000 km² jest blisko 55 razy mniejsza niż powierzchnia całkowita Rosji.” Nie może być podana wielkość „około”, kiedy później widnieje precyzyjna liczba. W takim wypadku powinno się zapisać „ok. 322 tys. km²” i tak w kolejnych dość licznie występujących w pracy przypadkach.

Szkoda, że w pracy nie pojawiły się tabele, diagramy czy schematy szczególnie przydatne w rozdziałach III, IV, czy mapy (rozdział IV). Wszystkie te elementy mogłyby w zasadniczy sposób podnieść wartość poznawczą pracy, a jeśli ma ona zostać opublikowana, to warto by te elementy wprowadzić.

W rozdziale IV Autor jednym zdaniem odnotował fakt utworzenia Stałej Rady NATO-Rosja na szczycie Sojuszu Północnoatlantyckiego w Paryżu 1997 roku. Co prawda, to wydarzenie wychodzi poza ramy czasowe prowadzonej dysertacji, ale miało ono ogromny wpływ na politykę niektórych zachodnioeuropejskich państw – członków NATO w stosunku do Moskwy w kolejnych dekadach. W dysertacji zabrakło pogłębionej analizy dlaczego doszło do utworzenia Rady i co sprawiło, że była ona tak długo aktywna, a ustalenia tak długo przestrzegane ze szkodą m.in. dla bezpieczeństwa naszego państwa.

Ostatnie trzy rozdziały, o czym wspomniano wcześniej, noszą te same tytuły różniące się jedynie datami. W dysertacji takie uproszczenie, żeby nie powiedzieć, narracyjne zubożenie, nie powinno mieć miejsca, każdy z tych okresów nosił charakterystyczny rys polityczny i powinien być zaakcentowany w brzmieniu tytułu rozdziału.

Na koniec uwagi o charakterze edytorskim – nie wszędzie występują wcięcia akapitu, mgr Wasielewski niewłaściwie używa znaków pisarskich, w tym nie stosuje tzw. kreski liczbowej (separatora liczbowego). Autor używa zwykłego myślnika (łącznika), a mówiąc w praktyce: w samym tytule widnieje zapis „1999-2019”, kiedy powinno być „1999–2019” i tak jest w całej dysertacji, a w pracy o tym charakterze ten element powinien być przestrzegany.

Pojawiają się literówki, pierwszą znalazłem w spisie treści, powtórzoną później na s. 164. W pracy o takim rozmachu, bez profesjonalnej korekty, nie sposób ustrzec się tego typu błędów, chciałbym uwypuklić jeden: na stronie 233 Autor pisze słowo „hitlerowcy” z wielkiej litery. Przyjmijmy, że to literówka, bo inna przyczyna takiego zapisu kompromitowałaby jego osobę.

5. Wnioski końcowe

Dysertację doktorską mgr. Szymona Wasielewskiego oceniam pozytywnie, mimo zgłoszonych uwag. Recenzowana rozprawa mimo wskazanych niedociągnięć jest wynikiem wielopłaszczyznowych badań naukowych. Stanowi ona samodzielne podejście do ważnego problemu badawczego i tym samym ma dużą wartość poznawczą. Posiada wyraźnie zarysowaną konstrukcję, choć czasami narracja zbacza z głównego nurtu. Oparta jest na solidnej bazie źródłowej i bibliograficznej, napisana jest zrozumiałym językiem, co wyraźnie ułatwia jej lekturę.

Gdyby Autor nosił się z zamiarem opublikowania swej dysertacji, do czego go zachęcam, zgłoszone błędy powinny zostać wyeliminowane, zaś uwagi recenzenta, traktowanego tu jako pierwszego czytelnika, warto byłoby wdrożyć.

6. Konkluzja

Rozprawa spełnia wymogi ustawy o tytule i stopniach naukowych, dlatego też wnoszę o dopuszczenie mgr. Szymona Wasielewskiego do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Strzeżin, 08.07.2023

mgr
C. Celichowski

Biuro ds. Stepmi
Wpl. 21. 07. 2023
podpis *Łucja Kowalska*